

Рецензия

**от проф. дпн Румен Иванов Стаматов –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”**

**на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен
„доктор”**

**в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;
професионално направление 3.2. Психология**

автор: Емелина Валентинова Заимова-Цанева

**тема: „ ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ
ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ И СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО “**

1.Общо описание на представените материали

По избор от научното жури съм определен за негов член по процедурата за защитана дисертационен труд на тема „ ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ И СЪВМЕСТНОТО СЪЖИТЕЛСТВО “ за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология. Автор на дисертационния труд е Емелина Валентинова Заимова-Цанева – докторант към катедра към катедра „Психология”, отчислен с право на защита. Представеният от Емелина Валентинова Заимова-Цанева комплект материали е на хартиен носител и е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Той включва всички необходими документи. Докторантката е приложила и съответните публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Едно от основните предизвикателства в съвременния живот е свързано с постигането на удовлетвореност от семейството и кариерното развитие. Удовлетвореността в тези области е залог за постигане на благополучие и цялостно удовлетворение от живота. Разгледени в контекста на динамичните промени в съвременния живот удовлетворението

в тези две области става все по-трудно. Постигнатото удовлетворение в една от областите често ограбва удовлетворението в другата област. Така се създават конфликти, които се обозначават като конфликти – работа-семејство и семејство-работа. Тези конфликти могат да придобият крайно изострени форми и да засегнат дълбоко удовлетвореността и продуктивността както в професионалната, така и в интимно-личностната сфера. Поради това изследванията върху удовлетворението в тези две области на живота са не само с теоретично, но и с практическо значение.

3. Познаване на проблема

Докторантката се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване. Теоретичният анализ обхваща осмислянето на трите основни конструкта – удовлетвореност – професионална дейност и брачни отношения. Подробно са разгледани различните разбирания върху удовлетвореността и нейното значение за благополучието и здравето. Самата удовлетвореност се разглежда на различни равнища и обединява удовлетвореността от работата и семејството.

Освен това теоретичният анализ съдържа изключително подробен преглед на категориите труд/работа и брачни отношения. Категорията дейност, която е взата като рамка за разглеждане на труда, е осмислена в парадигмата на дейностния подход на Виготски и Леонтиев и допълнена с разбиранията върху мотивацията, чрез представяне на основни теории. Считам, че анализа е излишно подробен. Категорията брачни/семејни отношения също е разгледана много задълбочено. Представени са особеностите на брачните отношения – фази на брака, функции на брака, видове брачни отношения, условията за постигане на пълноценни отношения. И отново анализът на брачните отношения е излишно подробен.

Теоретичният анализ обхваща и динамиката между двете области – професионално реализиране и семејни отношения, което очертава и пространството на самото изследване. Отношенията между тези две области са разгледани чрез паралелно и критично разглеждане на два конструкта баланс и конфликти, което открива и много евристични възможности за по-задълбочено осмисляне на удовлетвореността.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Изследването е осъществено чрез следните инструменти:

- Въпросник за изследване на удовлетвореността от организацията на работното място на Веселина Русинова, Пламен Петров, Соня Жильова. Въпросникът съдържа 55 айтема разпределени в 9 подскали във вид на характеристики на работата и осигурява възможност за изследване степента на общата удовлетвореност от работата. Обособените подскали са:

- Удовлетвореност от организацията, контрола, планирането и информирането;

- Удовлетвореност от заплащането и стимулирането;

- Удовлетвореност от възможността за повишаване на квалификацията и за реализация;

- Удовлетвореност от взаимоотношенията „работа-личност“;

- Удовлетвореност от хигиената, безопасността и условията на работното място;

- Удовлетвореност от стила на ръководство;

- Удовлетвореност от взаимоотношенията на работното място между колеги, администрация, ръководство;

- Удовлетвореност от работата на ръководството за развитие на организацията и за добро качество.

Отговорите на твърденията, представени във въпросника, се оценяват по четири-степенна скала, включваща отговорите: напълно неудовлетворен, по-скоро неудовлетворен, по-скоро удовлетворен, напълно удовлетворен. Въпросникът е с добри психометрични характеристики - коефициентът му на Алфа-Кронбах е 0,95.

-Скала за удовлетвореността от семейството с прилагателни. (Family Satisfaction by Adjectives Scale - F.S.A.S.) на Jorge Barraca1, Luis López Yarto и Julio Olea. Това е едномерна скала, съдържаща 27 айтема, конструирани в двойки прилагателни, измерващи удовлетвореността от семейството. Въпросникът е също с много добри психометрични характеристики - α на Кронбах е 0,97.

-Въпросник за изследване на удовлетвореността от брака на В. В. Столин, Т. Л. Романова, Г. П. Бутенко. Въпросникът представлява едномерна скала, състояща се от 24 изказвания, отнасящи се до различни области: възприятието за себе си и партньора, мнението, оценката, нагласата и т.н. Към всяко твърдение има 3 варианта на отговор.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 249 страници в основния текст, който включва 45 таблици, 21 графики, 8 фигури и 4 приложения. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, три глави, изводи и обобщения, заключение, използвана литература и приложения. Библиографията е със 180 заглавия - 113 на кирилица, 67 на латиница и 12 електронни източника. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторанта и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

За оценката на едно дисертационно изследване могат да се приемат следните критерии:

- новост – собствен принос при решаването на изследователския проблем;

- научна ерудиция, изразена в обективността и коректността на представените идеи и възгледи при теоретичното разглеждане на темата и при обзора на литературните изследвания както и в подбора на методиките и анализа на емпиричните данни;

- подробно описание на методиките на изследването и на техните психометрични характеристики;

- коректно представяне на емпиричните данни като се използват статистически методи и анализи на резултатите;

- авторови приноси и препоръки, относно използването на резултатите от научните изследвания.

Приносите на Емелина Валентинова Заимова-Цанева са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искал да отбележа следните положителни моменти:

- представен е модел на удовлетвореността от съвместния живот, който обединява емоционални и когнитивни измерения; посочени са факторите, които оказват влияние удовлетворението от съвместното съжителство;

- създадени са версии на две методики за изследване на удовлетвореността от семейния живот, което би обогатило бъдещите

изследвания и може да се използва в практиката при оценката на семейната удовлетвореност;

- установени са актуални тенденции в равнищата на удовлетвореност от професионалната дейност при представителна извадка от граждани на Република България;

- представен е йерархичен модел на факторите на удовлетвореността от професионалната дейност

- установени са актуалните тенденции в равнищата на удовлетвореност от съвместното съжителство при представителна извадка от семейни и живеещи на семейни начала с партньор лица, граждани на Република България;

- установени са зависимости между удовлетвореността от работата и удовлетвореността от семейството – удовлетвореността от работата зависи от удовлетвореността от семейния живот.

Получените резултати могат да бъдат използвани като основа за практическа работа в областта на трудовата и организационната психология, психология на семейните отношения, в практиката на психолози и психотерапевти в областта на семейното и професионално консултиран.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията.

9. Лично участие на докторанта

Емелина Валентинова Заимова-Цанева е била докторант към катедра „Психология”. Тя е реализирала самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело.

10. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

11. Лични впечатления

Бих искал да отбележа, че Емелина Валентинова Заимова-Цанева притежава задълбочени познания в изследвана област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията за удовлетвореността от семейния живот и работа, като основни източници за преживяване на благополучие и психично здраве.

12. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да бъде разширен като се очертаят бариерите пред повишаването на удовлетвореността и да се посочат интервенции, които биха подпомогнали увеличаването на удовлетвореността в тези области на живота.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Емелина Валентинова Заимова-Цанева притежава задълбочени познания по темата на дисертацията. Смятам, че кандидатката отговаря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка за извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор” на Емелина Валентинова Заимова-Цанева, за което давам и своя утвърдителен вот.

19. 04. 2018 г.

Изготвил рецензията:
/проф. Румен Стаматов/